

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NYTÅRSGAVE

til Borupris' Venner
1997

FUGLEBJERG 1996

NYTÅRSGAVE

til Borupris' Venner
1997

Redigeret af
Preben V. Andersen
og Bertel Hansen

FUGLEBJERG 1996

Dette års Nytårs Gave er udgivet med støtte fra Fuglebjerg Kommune.

Foreningen "Borupris' Venner" har hjemsted i Fuglebjerg kommune. Foreningen, der afløste "Institutionen Borupris' Venner", blev stiftet 17. maj 1990, og har til formål med udgangspunkt i middelalderlandsbyen Borup i Borupris og tilgrænsende områder i Fuglebjerg kommune at bidrage til fortsat undersøgelse af og udbredelse af kendskabet til samvirket mellem mennesket og dets omgivende natur gennem tiderne.

Vignetten på titelbladet, der er tegnet af professor, dr. phil. Axel Steensberg, viser, hvordan man opvarmede stenene på et bål over kogegruben, inden kødet blev lagt i.

Nytårgaven er trykt i 200 eksemplarer, hvoraf 100 er nummererede.

Dette eksemplar nr.

er fremstillet til

Trykt hos Møns Bogtrykkeri.

BERETNING 1996.

Julemøde.

Sidste års generalforsamling, som fandt sted i Fuglebjerg-Hallen lørdag den 9. december 1995, forløb uden dramatik. Holger Johansen, som valgtes til dirigent, formåede at afvikle generalforsamlingen i passende hurtigt tempo.

Formandsberetningen blev godkendt, og det samme blev regnskabet for perioden 1. november 1994 - 31. oktober 1995. Regnskabet udviste glædeligvis et driftsoverskud, takket være et tilskud fra Holsteinborg Sparekasse-Bikubens Gavefond.

Årskontingentet blev efter kassererens indstilling fastsat uændret. De afdgående bestyrelsesmedlemmer, Jens Chr. Pedersen og H.J. Heegaard, blev, ligesom bestyrelsessuppleanten, dr. agro. Grith Lerche, genvalgt, og det samme blev foreningens revisor Karen Bjerre og revisorsuppleanten Mogens Clausen.

Generalforsamlingen afsluttedes under særdeles hyggelige former med et causeri af fhv. chefredaktør ved Næstved Tidende Henning Jessen, Fensmark, som med lune og elegance fortalte træk fra sit mangeårige samarbejde med Svend Dyhre Rasmussen. Henning Jessen havde gjort samme erfaring som andre, Svend Dyhre Rasmussen kom i kontakt med, at kontakten kunne være besværlig og tidskrævende, men altid givende og aldrig uinteressant.

Ved et umiddelbart efterfølgende bestyrelsesmøde konstituerede bestyrelsen sig med J.L. Østergaard Christensen som formand, Preben V. Andersen som næstformand og Bertel Hansen som kasserer; her var udelukkende tale om genvalg.

Sommermøde.

Der er tradition for, at foreningen hver sommer, på den lørdag, som er nærmest Grundlovsdagen, samles i det fri, i Borups gamle område. I 1996 fandt sommermødet sted lørdag den 8. juni. Selskabet samledes ved vejkrødset i Borup Ris; vi havde her den fornøjelse at

se flere medlemmer, som ikke tidligere har deltaget i foreningens arrangementer.

Man lod bilerne stå og begav sig på en fodtur, der først gik til vandmøllen ved Pilebækken. Her er den gamle mølledæmning jo stadigvæk synlig i terrænet og udgør et smukt og autentisk minde om vore forfædres virke på stedet. Formanden, som kort tid i forvejen havde deltaget i et seminar om Europas middelalderlige møller, fortalte om de synspunkter og forskningsresultater, der var blevet lagt frem på seminaret.

Derefter bevægede man sig ud i Borup Gade og opsøgte de steder, hvor de udgravede gårdtomter befandt sig, og hvor der endnu er synlige syldstensrækker at iagttage.

Deltagerne i sommermødet lytter interesseret til formanden, der fortæller om gårdtomterne i Borup Gade.

Efterårsudflugt.

Formanden havde inviteret foreningen til at besøge Museet for Holbæk og Omegn; dette besøg fandt sted søndag den 29. september. Det meget store museumskompleks blev besigtiget, og selskabet gik på opdagelse i de righoldige udstillingsrum. Her er samlet et stort materiale til belysning af Holbæks og Holbækegnens historie og forhistorie - med udblik til det øvrige Vestsjælland, blandt andet en

af de største eksisterende samlinger af fajance fra fabrikken på Antvorskov.

Foranledningen var naturligvis, at formanden har i sinde i løbet af et årstid at lade sig pensionere, hvorved forbindelsen mellem foreningen og dette museum kan forventes at ophøre.

Bestyrelsens arbejde i øvrigt.

Den i forrige årsberetning nævnte plan om opsætning af en mindesten for Svend Dyhre Rasmussen er endnu ikke ført ud i livet. Men arbejdet har ikke ligget stille. Stenhuggeren Gert MacLean er i gang med tilhugning af selve stenen, og bestyrelsen har opnået tilladelse fra Gunderslevholms ejere, godsejerne Rolf de Neergaard og Claus de Neergaard, til at opstille stenen på en grund ved Kirkeskovvejens udmunding i Rejnstrupvej, over for Hulebækshuset.

Med denne tilladelse i hånden har bestyrelsen kontaktet vejmyndighederne og opnået Vestsjællands amts driftssektions accept af opstillingen af stenen på det angivne sted. Samtidig har Fuglebjerg Kommune meddelt, at kommunen er villig til at flytte vejskilte og -tavler samt til at vedligeholde arealet omkring mindestenen.

Den velvillige holdning, som Fuglebjerg Kommune her og ved andre lejligheder har udvist over for foreningen, har også givet sig udslag i et kontant tilskud på 2.000 kr. som bidrag til udgivelsen af den "Nytårsgave", som her foreligger. Det takker vi hjerteligt for.

Det er med glæde, foreningen Borup Ris' Venner kan se tilbage på endnu et år, der er forløbet harmonisk. Takken herfor retter jeg først og fremmest til kollegerne i bestyrelsen, til foreningens medlemmer, som trofast og med interesse slutter op om arrangementerne, til Fuglebjerg Kommune og til alle andre samarbejdspartnere, som med velvilje har støttet foreningens virke.

J.L. Østergaard Christensen.

SVEND DYHRE RASMUSSEN - set på en anden måde.

Preben Andersen ringede en dag: "Skriver du ikke et stykke til Nytårgaven i år?"

Jeg var noget betænkelig: "Du ved jo, jeg har kun set Dyhre en gang og haft en ganske lille samtale med ham angående en adgang til udgravningen i Borup Ris".

Jeg tænkte en del over det, og pludselig fik jeg en idé. Måske kan jeg give et billede af manden, som ingen kender ham. Jeg så på skabet i arkivet, hvor vi gemmer alle Dyhres avisudklip. Kan disse avisudklip ikke give et billede af manden? Jeg lider selv under samme idé, - jeg klipper alt ud og gemmer. Jeg har her i arkivet gået bunken af Dyhres udklip igennem, renklippet dem og sorteret efter indhold. Kan de ikke give et billede af manden? Jeg vil prøve.

Jeg dykker ned i skabet og haler en mappe frem: REJSER I RUMMET:

Ja, hvorfor ikke. De flyvende tallerkener er jo en kendsgerning, og Svend Dyhre, som jo færdedes meget ude om natten, har jo ganske givet set en sådan flyvende tallerken. I mange af de gamle artikler har han i kanten tilføjet sine egne ideer, derfor er de så spændende. Hvorfor skulle jorden være den eneste beboede planet?

Jeg finder en ny mappe frem: GIFTIGE PLANTER OG LÆGEURTER.

Ja, her føres vi langt tilbage i tiden, til klostertiden, da munkene var optaget af dette spørgsmål.

Udgravninger i mange af vore gamle klostre viser jo tydeligt, at munkene var optaget af medicin og lægende urter.

Ny mappe: AF HESTENS SAGA.

Her følger vi hesten, fra de brugtes som ridedyr i riddertiden til dystløb og ridderturneringer, senere efter plovens fremkomst et vigtigt trækdyr i landbrugets tjeneste, til den efter traktorens fremkomst nu igen kun brugt som ridedyr.

Ny mappe: GAMLE DANSKE SAGN OG LEGENDER.

Mange af disse fortællinger går jo i glemme i vor fortravlede tid. Mange er knyttet til visse områder i vort land, og når de gamle forsvinder, glemmes disse sagn og fortællinger.

Jeg kan levende forestille mig, når Svend Dyhre og Hækkenfeldt-Jens drøftede disse ting, - ja, så kunne de tydeligt høre hovslagene på Kongevejen, som jo gik forbi Hækkenfeldt. Hvor er det synd, at man ikke en gang imellem slukker for fjernsynet og fordyber sig i de gamle fortællinger.

Ny mappe: HEDEBØNDER.

Her er en række udklip fra "Landet", hvor der fortælles om den seje kamp mod lyngen, hvor de gamle bønder fortæller om, hvordan de med studen som trækraft brød lyngtæppet, dyrkede jorden og plantede læhegn, som skulle bryde vinden og skabe læ for planterne. Mon ikke mange ville have godt af at besøge den nyopdyrkede hede, og ved hjælp af Dyhres gamle udklip få et indtryk af den stille, seje kamp, der her har fundet sted.

Her i en af de gamle blade finder jeg en lille artikel om landsbyen Barkær på Djursland, hvor vi ved udgravning fandt ud af, at man allerede i stenalderen boede i kollektiver.

I mappen BONDELIV OG BONDEKULTUR fandt jeg en artikel om sognefoged Lars Niensens dagbog fra de bevægede år omkring bondefrigørelsen. Den fortæller også om et besøg hos gårdejer Niels Nielsen, Stavnholt, som har skøderne på sin gård fra 1767 til i dag.

I denne mappe er også en artikel om lensgreven på Lerchenborg, som sørgede for et ordnet aftægtsvæsen for sine gamle arbejdere.

Mappen LYSTFISKERE OG JAGT. Ja, selvfølgelig forstod en mand som Dyhre naturen, og kunne han snappe en gedde i søen eller skyde en hare på marken, var det et godt tilskud til den daglige kost.

I mappen STENALDEREN samler han beskrivelser om hulemalerierne og om pottemageren i stenalderen, der skabte kunstværker som Skarpsallingkarret.

Om vildsvinet, som i dag er aktuelt igen, har han fundet en beskrivelse af vildsvinene i Ravnholt Dyrehave.

Fra VIKINGETIDEN har han mange udklip, bl.a. om Nydambåden, som vi i dag må til Slesvig for at se. Den burde stå i Roskilde eller på Trelleborg, men vi glemte den i 1920.

I en anden mappe behandles Erik den Røde og Leif den Lykkelige, var det dem, der opdagede Amerika længe for Columbus?

Verdenshistorien var ham heller ikke ukendt, og i en mappe har vi 48 udklip af beretninger fra verdenshistorien.

Skovene har hans store interesse, og i en mappe er der 7 udklip om de store storme den 25. februar og 17. oktober 1967. Over hele landet blev der i disse to storme ødelagt 700.000 kubikmeter træ.

I en mappe om SJÆLLAND er der 48 artikler om Sjælland. Jeg nævner et par titler: Strange Nielsen, "Majstenene i Skuderløse" og Kaj Rasmussen, "Antvorskov Slot".

I mappen PEST OG FARSOTER fortælles om store bondebyer, der stod øde og forladte.

DET SKØNNE DANMARK indeholder 26 artikler, heraf 4 om taterne, som havde hans store interesse, og som han selv har skrevet artikler om i Næstved Tidende.

I en mappe behandler han VIND- OG VANDMØLLER. Det ville helt sikkert have glædet ham at se vindmølleparkerne skyde op i Danmark.

I en mappe behandler han landsbynavne, her er 7 artikler om dette emne.

KOMETER er selvfølgelig med i Dyhres samling. I denne mappe er der 10 artikler.

I mappen RUMMET OG STJERNERNE er der 11 artikler. Jeg nævner her Kopernikus - et gådefuldt geni.

I mappen ØL OG BRÆNDEVIN har han 14 artikler, og jeg nævner en enkelt "Alkohol har aldrig skabt nogen værdifuld tanke".

Som rosinen i pølseenden har jeg gemt det bedste til sidst. Mappen med HERREGÅRDE OG SLOTTE. Her er der 68 artikler. Nu er

det ikke som Traps Danmark, som også har herregårdene med, men den fortæller om de forskellige ejere, bygningsstil og lignende.

De artikler, Dyhre har fundet, er fra forskellige aviser, blade, søndagstillæg og lignende. De handler om sagn og fortællinger om onde herremænd, bondeplagere og ulykkelige fruer, som ikke kan få hvile i deres grave, men færdes rundt ved nattetide.

Det er spændende og morsom læsning, og jeg mindes min ungdomstid på Djursland, hvor jeg som kontrolassistent kom på et gammelt gods, som kunne føre sin historie helt tilbage til Margrethe den Første. Her havde jeg mange spændende oplevelser, og det er synd, hvis den slags historier går i glemmebogen.

En mand som Dyhre Rasmussen har ikke alene gjort et stort stykke arbejde med Borup Ris, men også lavet et stort stykke arbejde med de mange avisudklip, som vi her på arkivet er glade for og vil bevare til de kommende slægter.

Jeg håber, at jeg med dette indlæg har fået jer til at se på Dyhre Rasmussen med "nye øjne".

Holger Johansen

Fuglebjerg Egnshistoriske Arkiv.

KÆMPEEGEN BORUP KIRKE.

Borup Kirke, kæmpeegen, der - som det eneste levende væsen - nåede at opleve både Borup-landsbyens vikingebønder og vor tid med Dyhre Rasmussens genopdagelse af Borup.

Vikingebønderne i landsbyen Borup øst for Hulebækken benyttede skoven vest for bækken som overdrev og til vinterfoder til dyrene. Svinene gik ude året rundt under oldentræerne og det mindst 800 år gamle egetræ, Borup Kirke, må være spiret af et agern faldet fra et af disse. Det er vokset op sammen med de sidste generationer af Borupbønder og har allerede været 100 år, da de sidste gårde blev forladt. Det blev - modsat de fleste af skovens selvsåede og efterhånden 500 år gamle kæmpeegetræer - skånet eller var blevet for udhulet og uanvendeligt, da landets flåde først i 1800-tallet efter englænderkrigene skulle genopbygges.

Borup Kirke blev af botanikeren og skovhistorikeren Chr. Vaupell i 1863 beskrevet som en af landets ældste og største ege:

I Gunderslevholms Skove staaer der en Eg, som benævnes Borup Kirke. Det er egentlig kun en Stub, dog med enkelte friske Grene, med en Hulhed saa stor, at et Par Mennesker kunne rummes deri; det seer ud som om Træet engang er spaltet ned til Jorden, og at det kun er den ene Halvdel, der var blevet staaende. Den er efter Skovride-rens Opgivelse 2 Fod over Jorden 31 Fod i Omfang. Den Afdeling af Skoven, hvori den staaer, kaldes Boruppris, derefter har Træet faaet Navn; formodentlig har den store Hulhed givet den Tilnavn af Kirke. Paa dens Grene er Korklaget af Barken meget stærkt udviklet.

I 1885 skrev Anton Andersen:

*I Gunderslevholms Dyrehave er en Eg, som fører Navn af "Borup Kirke", og som holder 24½ Fod i Omfang, 3 Fod fra Jorden..... Lige fra Oldtidens Dage af har man opfattet Egen som Symbol paa Kraften, hvad ogsaa Navnet *Quercus robur*, som Linné gav den, hentyder til. Den ansaas ligeledes for Billede paa Livet og Tapperheden.*

Navnene Borup Kirke, Borup Gade, Borup Fang, Borup Ris på gamle kort og i folkemunde hjalp Dyhre Rasmussen til at lokalisere landsbyen. Efternavnet "Kirke" undrede tidligt Dyhre, og allerede i januar 1950 forhørte han sig hos Stednavneudvalget:

En meget gammel omfangsrig, omtrent udgaaet hul Eg bærer navnet "Borup Kirke"..... Sydvest for Banken ligger bebyggelsen Kirkeskov.... Jeg mener dette maa kunne tydes som denne By maa have haft en Kirke, muligvis kun af Træ.

Næsten 12 år senere, i november 1961, gentog han spørgsmålet til Stednavneudvalget:

Borup Kirke er et meget gammel hult egetræ, man mener 400 til 500 maaske 600 aar gammelt.... I nærheden ... har vi lokaliteterne gl. og nye Kirkeskov og i gl. Kirkeskov er det vi har det gamle Egetræ.. "Borup Kirke". Hvad betyder da dette Kirkeskov - det er jo et stednavn der optræder flere steder her i landet - ? men jeg spørger specielt i dette tilfælde her hos os - har skovpartens "kirkenavn" givet egetræet sit "kirkenavn", eller omvendt?? (Vel dog næppe troligt, da der ogsaa er den nye Kirkeskov) og stadig med hensyn til den sidstnævnte mulighed, hvorfor kalder man træet Kirke dersom ikke der kan have været tale om en - eventuelt lille trækirke i dets nærhed - ? Egetræet Borup Kirke staar ganske vist kun ca. godt 100 m vest for den vestlige række gaarde i den forladte landsby Borup (blev sikkert opgivet engang i 1200aarene). Egetræet er usædvanligt gammelt og er i forstsproget en "krukke", d.v.s. lavstammet træ der i meget lange tider har staaet alene paa sin plet og ikke er "trukket" opefter til lyset af omgivende træer - videnskabsmændene tror ikke paa Kirke dør og at der skulle være drevet friluftsmissionsvirksomhed paa stedet er vel næppe tænkeligt - i kristendommens brydningstid - og om saa var, kunne denne tradition vel næppe have holdt sig til vore dage - og endelig - saa gammel er egen vel heller ikke. Hvad mon dette Kirkeskov betyder?

Fra Stednavneudvalget kom svaret:

Kirkeskov er en skov som har hørt til eller hører til en kirke. Borup Kirke som navn på et egetræ synes at være navn på et grænsemærke, som afmærker kirkejord. - Dyhre overvejede derfor dets tilknytning til Gunderslev kirke.

I 1960 havde Ole Olsen omtalt Borup Kirke:

I Borup Ris, i nærheden af Tystrup sø, står den "tusindårige" eg, en Quercus robur. I udseende minder den om de bekendte tusindårige fra Jægerspris, er lige så imponerende i sit tværmål og lige så romantisk i sit forfald. Endnu er der liv i den, en kraftig, næsten lodret opadvoksende ung gren grønnes hvert år. En ejendommelighed har den helt for sig selv, nemlig navnet "Borup Kirke". I "Orm og Tyr" omtaler Martin A. Hansen "Borup Kirke" og mener, at navnet viser tilbage til gamle tider, hvor træer, store sten o.l. har været genstand for dyrkelse som helligdomme, uden dog at ville påstå, at dette træ har været genstand for kult. Endnu i mands minde har der jo været eksempler på, at ejendommelige træer har været tillagt mystiske evner til f.eks. at kunne helbrede for visse børnesygdomme mod, at der bragtes et passende offer.

Etnobotanikeren V.J. Brøndegaard skriver i 1978, og Mads Lidegaard i 1966 om ruinen af egen, "en sørgelig bunke frønnet træ i skovbunden", at den store hulhed formentlig har givet den tilnavn af kirke ved sin form som korhvælvingen, apsis, i en kirke, endda med plads til adskillige personer, eller at den står på en gammel offerplads; ordet "kirke" bruges andre steder om banker og store sten, som har været genstand for dyrkelse. "Et gammelt træ kalder på respekt og ærefrygt. Det er ældre end noget andet levende væsen og har selv oplevet den fortid, vi mennesker kun hører om gennem sagn og historier. Det er derfor oplagt, at træerne gennem alle tider har stået for noget særligt, til tider ophøjet og endda helligt. Træerne blev, som så meget andet i naturen, betragtet som besjælede væsener, og blev værnet med både respekt, hengivenhed - og frygt. Mange af dem

var tabu og måtte ikke beskadiges eller fældes, da man så udsatte sig for deres hævn” (Mads Lidegaard, 1966).

Den mest nøgterne vurdering af efternavnet giver videnskabsmanden Axel Steensberg bl.a. i 1983 efter at forstfolk ved årringsundersøgelser vurderede egens alder til mindst 800 år: *Den var ikke groet op i den hedenske tid, og navnet har den næppe haft før længe efter landsbyens tid. Det eneste hellige ved den var endelsen “Kirke”. En sådan betegnelse er imidlertid ikke usædvanlig for særlig anseelige, gamle træer.*

Men digteren Martin A. Hansens oplevelse af Borup Kirke som et kultisk minde er unægtelig den mest poetiske (Orm og Tyr, 1952): *Som der hist og her endnu er steder, baade aabent land som i den første begyndelse og enkelte stumper vildskov, som skoven var i jægerens tid, har der i bunden af de religiøse og magiske skikke langt op mod nutiden været levn af en naturdyrkelse som vel har eksisteret til alle tider og maa gaa helt tilbage fra fangstfolkenes dage, da denne dyrkelse var selve den livsopholdende religion. I egnen ved Tystrup sø kan vi da ogsaa finde et minde om en kult, der i sin oprindelse er langt ældre end storstensgravenes kult, mere primitivt og sejglivet. Selve mindet er ganske vist yngre end stengravene, men helligheden der har været i det har været bundet til den art naturmærkværdigheder lige fra jæbertiden. I skovdybet lige vest for hjordlandet staar den mørke skal af en kæmpeeg. Sent i maj løfter den krøblede jätte sin tynde fane af okkergult løv. Den har kun een levende gren, stikkende lige til vejrs som en fakirs stivnede arm. Træstammen er hul og åben i den ene side. Grotten minder om absiden i en kirke og kunne godt rumme baade Josef og Maria og krybben med barnet og tilmed et par andægtige stalddyr. Men naar egen i folkemunde har heddet “Borup kirke” kommer navnet nok ikke bare af denne lighed. Ordet kirke har andetsteds været brugt om banker og store sten, hvori der hænger hentørrede minder og dyrkelse.....*

Ved "Borup kirke" er ikke synlige spor af dyrkelse. Men denne eg med det antydende navn var et mægtigt træ allerede i hine tider, da mange endnu troede at en særlig kraft, Mana, var bosat i naturens mærkværdigheder. Denne lynramte Starkad blandt træer har set sit. Egen er lynets foretrukne træ, og der er gotiske sprog hvor tordenguddommen har fået sit navn fra egetræets. Hvor det blændende himmelhug ramte blev det farlige og hellige siddende.

Den segnede kæmpeeg. (Foto Anker Pedersen, Sjællands Tidende)

Hvor ofte lyn har hærget den gamle værkbrudne kæmpe med de få sidste himmelstræbende 25 m høje grene ved vi ikke. Men julenat 1974 segnede denne en af landets ældste levende væsener, som var den mæt af dage efter at have opfyldt sit livs mål: At bidrage til at dens barndoms by blev genfundet - af naturens og skovens ægte søn, Svend Dyhre, som selv var segnet tidligere på året. Det overraskede ikke skovfoged Erik Winther, at den faldt: Der var ikke meget rodnet tilbage, og den gamle eg havde derfor ikke større modstandskraft. De fleste beretter, at den segnede for vinterstormen, et mere nøgternt øjenvidne at det ikke engang var blæsevejr den dag! Både Jagt- og Skovbrugsmuseet i Hørsholm og Lions Club i Fuglebjerg fik tilbudt den frønnede skal, der var 3 m i tværmål i brysthøjde og kunne rumme 6-8 personer, som historisk trofæ, men manglede pladsforhold og

dens skrøbelige tilstand forhindrede desværre at den kunne bevares indendørs, og liggende i skovbunden er den forlængst smuldret væk.

Knud Danielsen

Denne artikel er gengivet med tilladelse fra Lions Club i Fuglebjerg og stammer fra "Julehilsen 1996" - gavemappen med Fuglebjergs julemærke, som netop i 1996 har motiver fra Borup Ris - i øvrigt tegnet af Mads Stage. Ud over Knud Danielsens artikel indeholder gavemappen også en artikel "Vikingelandsbyen i Borup Ris ved Fuglebjerg" af professor, dr.phil. Axel Steensberg.

*"- Sent i maj løfter den
krøblede jættes sin tynde
fane af okkergult løv. Den
har kun een levende gren,
stikkende lige til vejrs som
en fakirs stivnede arm.
Træstammen er hul og
åben i den ene side. Grot-
ten minder om absiden i en
kirke...."*

*(Foto: Henry Rasmussen,
Fuglebjerg).*

SVEND DYHRE RASMUSSENS ARKIV (1)

Umiddelbart før sin død i 1994 kom vores tidligere formand Svend Nielsen til Fuglebjerg for at aflevere Dyhre Rasmussens arkiv over undersøgelserne i Borup Ris til opbevaring i Fuglebjerg Egnshistoriske Arkiv.

Svend Nielsen oplyste i den anledning, at ved Dyhre Rasmussens pludselige død i 1974 opstod en noget penibel situation, da der ikke fandtes pårørende på stedet, der kunne sikre hans store arkiv. Under disse omstændigheder blev det af sikkerhedsmæssige grunde besluttet omgående at fjerne mest muligt af det skriftlige dokumentationsmateriale.

Det direkte videnskabelige materiale blev bragt til professor Axel Steensberg, der var undersøgelsesernes øverste leder.

Tilbage var dagbøger m.v. samt Dyhres omfattende brevarkiv bestående af indgående breve og kopier af Dyhres egne breve og andre skrivelser.

Det var Svend Nielsens ønske, at dette store arkivmateriale skulle være tilgængeligt for seriøse forskere, der vil arbejde videre med Borup Ris, Hesede eller andre lokaliteter og forhold, hvorom Dyhre Rasmussen har gjort notater, samt udarbejdelse af en biografi over Svend Dyhre Rasmussen.

Arkivet er klausuleret til år 2040 for almindelige arkivgæster. Ethvert ønske om brug af arkivet til forskning skal rettes til lederen af Fuglebjerg Egnshistoriske Arkiv, for tiden Holger Johansen. Bestyrelsen for foreningen Borup Ris Venner kan fuldt ud tilslutte sig vor tidligere formands ønske om brugen og klausuleringen til år 2040.

Til oplysning for foreningens medlemmer bringer vi her et uddrag af arkivets indhold:

OVERSIGT OVER BREVARKIVET:

Fra Sv. Dyhre Rasmussen til Svend Nielsen	303 breve	2.177 sider
Fra Svend Nielsen til Sv. Dyhre Rasmussen	207 breve	271 sider
Fra Sv. Dyhre Rasmussen til Axel Steensberg	128 breve	857 sider
Fra Axel Steensberg til Sv. Dyhre Rasmussen	86 breve	126 sider
Fra Sv. Dyhre Rasmussen til Nationalmuseet	13 breve	80 sider

Fra Nationalmuseet til Sv. Dyhre Rasmussen	21 breve	24 sider
Fra Sv. Dyhre Rasmussen til J.L. Østergaard Christensen	15 breve	81 sider
Fra J.L. Østergaard Christensen til Sv. Dyhre Rasmussen	67 breve	90 sider
Fra Sv. Dyhre Rasmussen til Viggo Nielsen	21 breve	161 sider
Fra Viggo Nielsen til Sv. Dyhre Rasmussen	30 breve	43 sider
Fra Sv. Dyhre Rasmussen til F. Michelsen	68 breve	295 sider
Fra F. Michelsen til Sv. Dyhre Rasmussen	14 breve	14 sider

Derudover har Sv. Dyhre Rasmussen haft korrespondance med nedennævnte personer og institutioner:

Arbejdsanvisningen i Næstved, Lise Tillge, København, C. Luplau Jensen, København, Johs. Rasmussen, Fuglebjerg, Stednavneudvalget, Bene Larsen, Berlingske Aftenavis, N. Schou, Klampenborg, Matrikelsarkivet, Børge Lorentzen, Ladby, Johs. Christensen, Næblerød, "Sofus", Næstved, Axel Johansen, Lundby, Agnes Nielsen, Højstrup, A.K. Hansen, Slagelse, Overskov, Haslev, Werner Christensen, D.G.U., Kyns Museum, Henning Jessen, Næstved Tidende, Otto Elbo, Næstved Tidende, Johs. T. Christensen, Ringsted, Dagmar Jacobsen, Værløse (Sv. Dyhre Rasmussens mor, 30 breve på 94 sider til moderen, og 38 breve på 60 sider fra moderen), Camilla Rasmussen, Slagelse (Sv. Dyhre Rasmussens moster, 60 breve på 91 sider til mosteren, og 149 breve på 182 sider fra mosteren), Familien Larsen, Flintemose, Egon Frederiksen, Jenny Frederiksen, Esther Petersen, Sandved, Lissie og Aksel Hansen, Snesev, Dansk Folkemindesamling.

Af blandet korrespondance har Sv. Dyhre Rasmussen skrevet 321 breve på 809 sider og modtager 116 breve på 160 sider.

Alt i alt omfattede det egentlige brevarkiv (uden garanti for nøjagtig optælling) 2.689 breve på 10.493 sider.

Det skal bemærkes, at enkelte breve ikke vedrører Sv. Dyhre Rasmussen, skønt de tydeligvis er skrevet til ham. Dette sidste hænger sammen med, at han undertiden fungerede som skriver for venner og bekendte, der havde vanskeligt ved at skrive eller udtrykke sig, og

Dyhr Rasmussen var især behjælpelig, når det drejede sig om klager over en offentlig myndighed.

OVERSIGT OVER DAGBØGERNE

Fra tiden før 1950 findes der kun dagbøger fra årene 1941-43.

Vi skal et stykke ind i 1950erne, før dagbøgerne bliver fortløbende. De første er hovedsagelig om arbejde og timetal for de folk, der var stillet til rådighed fra anvisningskontoret i Næstved.

Der er i alt 26 dagbøger af meget forskellig størrelse. De fleste er meget store.

I 1960erne begynder de at indeholde mange personlige oplysninger mellem det arbejdsmæssige og andre oplevelser.

Hvis man skal spørge om, hvad de primært indeholder, er det vist betydeligt nemmere at fortælle, hvad de ikke indeholder.

Jeg vil give et lille billede af dagbøgernes indhold.

Der er helt naturligt meget om undersøgelserne i Borup Ris og de resultater, der kom ud af dem.

I de perioder, hvor Dyhr Rasmussen interesserede sig for møller, især skvatmøller, er der meget om møller i alle former: vandmøller, vindmøller, vindmotorer. I Hesede-tiden var der interesse for mange andre lokaliteter: Humleore, Hjelmsølille, Tybjerg, Antvorskov m.fl.

Huset i Hammersmølle optager til stadighed plads i dagbøgerne.

Der skrives om folkeminder, sagn og Hækkenfeldt-huset og Hækkenfeldt-Jens, Stednavne bliver ofte behandlet. Dæmninger og hulveje, korttegning og billedregistrering. Og helt naturligt stenrækker og stenkredse.

Af de mere personlige oplysninger er der først og fremmest hans egen fremtid og helbred, om muligheden for invalidepension og invalidebil (det opnås - og derefter kører han flittigt, dels for sig selv og dels for andre). På et tidspunkt er der stor interesse for grammofoonplader og båndoptagelser m.m.

Svend Dyhr skriver faktisk dagbog til sin død.

Der er ført dagbog fra 1. til 14. januar 1974. Den 15. januar er der lige netop begyndt. Den 16. januar 1974 døde Svend Dyhre Rasmussen af hjertestop.

Hanne har ført enkelte notater i dagbogen efter hans død.

ANDRE ARKIVALIER

I disse arkivkassetter findes Svend Dyhres personlige papirer, forskellige foto af ham og enkelte familiemedlemmer. Også i disse kassetter er der optegnelser vedr. Borup Ris og vandmølleundersøgelserne i Hesede.

Der er også lidt lokalhistoriske optegnelser.

Der er en æske med trykte viser og sange, med få undtagelser stammer viserne fra Svend Dyhre, som i sine yngre dage spillede og sang meget til bal i Røde Hus og andre steder.

Der er et læg med 11 kort samt notater vedrørende fosfatprøver i Borup Ris.

Preben V. Andersen

SVEND DYHRE RASMUSSENS ARKIV (2)

BREVVEKSLING MELLEM SVEND DYHRE RASMUSSEN OG HANS MOR

Svend Dyhre Rasmussen blev født den 26. juli 1910 uden for ægteskab. Hans far var ukendt, men hans mor var Dagmar Jacobsen, født Rasmussen. Hun blev gift med kunstmaleren Rud(olph) Jacobsen i 1921, men hvem hun fik sønnen Ole i november 1921.

Imellem de to drenge fik hun en datter Vera, som blev bortadopteret. Svend Dyhre voksede op hos sin mormor og morfar i Lille Fuglede pr. Jerslev, som også blev hans plejeforældre.

Hvornår han fik at vide, at Dagmar Jacobsen var hans mor, vides ikke. Det første brev i samlingen fra Dagmar Jacobsen til Svend Dyhre er dateret den 25. juli 1927 og er en hilsen i anledning af hans 17 års fødselsdag. Det er ikke underskrevet og slutter blot "Hils i Gørlev og hilsen til mor og far".

Vi skal så helt frem til 1944, før der er bevaret breve mellem dem. Først i 1946 kommer der hilsen på, hvor et brev slutter "Venlig hilsen fra os alle tre"

Af et brev til Dagmar Jacobsen i 1944 fremgår det tydeligt, at han godt ved, at hun er hans mor. Nu er der også kopier af breve til hende (ikke alle). Det er disse brevkopier Svend Dyhre brugte at tage faktisk af alt, hvad han skrev, enten det var private breve eller videnskabelige beretninger, der gør, at hele samlingen, der udgør over 10.000 A4 sider er enestående og velegnet til studier og biografier.

Om forholdet mellem Svend Dyhre og hans mor skriver hans halvbroder Ole Jacobsen til professor Axel Steensberg efter Dyhres død i 1974: "Det var først efter min fars død i 1955, at jeg fik at vide, at "morbror Svend" fra Fuglede var min bror".

Han skriver endvidere, at det var mere af pligt end af lyst, hans mor fortalte det, men han havde på fornemmelsen, at det var en meget stor lettelse for hende at få det sagt.

Hvad indeholder så denne brevveksling mellem mor og søn? I et brev fra hans mor dateret den 18. febr. 1944 får vi indtryk af, at han i et tidligere brev har bedt om økonomisk støtte, men hun er ret afvisende og synes ikke at have større forståelse for sønnen og hans ønsker. Noget kunne tyde på, at hun ikke har fuld kendskab til hans forhold. Dette brev har han åbenbart svaret på, men efter en uges tid ikke hørt fra moderen.

I et brev til moderen af 29. febr. 1944 er han vred og såret, og der synes også at være andre uoverensstemmelser. Moderen får at vide, at de gør alt for hans halvbroder Ole, og at han har ligeså godt krav på lidt imødekommenhed fra hendes side. "Jeg har jo aldrig bedt om at komme til verden og slet ikke på en så forsmædelig måde".

I brevene indtil 1948 klager de sig skiftevis til hinanden over deres dårlige økonomi. Moderen fortæller ofte om, hvor få malerier de sælger og derfor mangler penge i det daglige. Svend Dyhre har flere gange inviteret dem til Sneslev, men hun skriver, at de ikke har penge til at rejse for.

I 1948 skriver Svend Dyhre til sin mor og medsender et folioark med 16 spørgsmål om malerkunst, hvorpå han beder sin mors mand Rud Jacobsen svare, gerne så hurtigt som muligt, da han er begyndt at male. Frankeret svarkuvert vedlægges.

Rud Jacobsen slutter med at skrive til ham "Jeg har her givet så rigtige svar på disse spørgsmål, som det er mig muligt, og kan vi være til nogen vejledning, er det jo godt. Med venlig hilsen Rud."

Nu er der igen et spring frem til 1962. Brevene skifter karakter. Moderen er nu 74 år og hendes mand døde i 1955, sønnen er blevet 52 år. Svend Dyhre fortæller om sit svigtende helbred og moderen om familiens medlemmer og om, hvor besværligt det er at blive ældre.

Der kommer fast to breve om året fra moderen, til hans fødselsdag og til jul, hvorimod han ofte glemmer hendes fødselsdag den 28. nov. Da han 3-4 år i træk har fået 4 skjorter, 2 til fødselsdag og 2 til jul, skriver han den 24. nov. 1964: "Kære Mor! Mange tak for skjorterne og brevet, som jeg har modtaget forleden dag, men jeg må nu sige dig, at jeg snart har i overflod af skjorter, for det er jo ikke meget, jeg slider med det arbejde, jeg har."

I brevene fortæller han omhyggeligt, hvordan han udfører de opgaver, professor Axel Steensberg har bedt ham om, og om arbejdet med rapporterne, om de mennesker han arbejder sammen med, som er i besiddelse af fine titler, herunder greve J.W. Ahlefeldt-Laurvig, Fodbygaard, og mag.art., cand.jur. Viggo Nielsen, ekspeditionssekretær i Kulturministeriet.

I et brev til moderen den 24. juli 1964 skriver han bl.a.: "For tiden er det de små skvatmøller fra middelalderen, jeg er sat ind på - ingen troede mere, de kunne findes, jeg fandt 50 i løbet af kort tid. Intet har jeg af mig selv. Prof. Steensberg har lært mig alt og uden ham havde livet aldrig formet sig så lykkeligt for mig!" Og han fortæller, at hans egne børn har han intet kendskab til, men Elses datter Pia kalder ham bedstefar, hvilket Else ikke har noget imod. (Else kom i huset hos ham som 12 årig og var der til sit 23. år - han kaldte også hende for

sin plejedatter). Han har lært Pia at bede aftenbøn, og "bedstefar" har skaffet hende et billede af Jesus!

Alle brevene fra 1962 og fremefter bærer præg af en voksende forståelse for hinanden og hinandens problemer. Det er også i disse år, at moderens breve slutter med "Kærlig hilsen fra din mor". Der er nærmest en ømhed for hinandens helbred og slutter faktisk med en kærlighedserklæring fra Svend Dyhre.

Som nævnt er det helbredsproblemer sidst i 60erne og begyndelsen af 70erne, der optager dem mest, og der gives trøst og gode råd. Moderen nævner ofte, at cigaretterne nok er skadelige for helbredet, hvortil Dyhre svarer, at det er meget svært at holde op, men han tror, at årsagen til det dårlige helbred er, at han gennem 10 år har kørt over 200.000 km på motorcykel i al slags vejr.

I stedet for skjorter kommer der nu penge til fødselsdag og jul - fra 25 til 70 kr.

I 1968 skriver moderen, at hun er ved at få lavet testamente og har tænkt sig, at Dyhre skulle have noget på forskud. For som hun skriver: "man ved jo ikke, hvem der dør først". Svend Dyhre svarer "Jeg siger selvfølgelig ikke nej til dit gode tilbud, og heller ikke forskudsvis, for som du nok ved, så har mit helbred lidt et stort afbræk i de senere år.

Tirsdag den 6. august 1968 modtager han en check på 3.000 kr. og meddeler sin mor "jeg har selvfølgelig sat dem i banken foreløbig". Han takker hjertelig for dem.

I et brev dateret 12. januar 1970 til moderen er han overbevist om, at han er døden nær: "Jeg skulle også have været indlagt søndag den 3. jan., men jeg protesterede på det kraftigste, at skulle jeg dø, så skulle det ikke være på de offentlige slagtehus. Hermed kærlig hilsen, slut og tak for din gavmildhed, lad være med at tænke på mig, jeg vil være hård til det sidste, har ikke noget at takke det forbandede samfund for, de har alletider trådt på mig, og nu kan de rende mig ...", men så galt gik det ikke. Dyhre blev rask igen.

I brevene 1970 til 1974 fortæller han om Hanne, som kom i huset i Hammersmølle som 15 årig for at passe lille Pia, da Else og hendes

mand begge havde arbejde i København. Senere rejste de til Køge, men Hanne blev.

I disse år begynder moderen at sende gaver til Hanne, og Dyhre underskriver alle brevene "Kærlig hilsen fra Hanne og Svend".

Han skriver bl.a. i 1970: "Hanne passer og plejer mig med en enestående kærlig omhu og viger aldrig fra mig".

Det skriver han flere gange til moderen, og der er ingen tvivl hos os, som kom til at kende Hanne, at han havde en enestående kærlig pleje og hjælp lige til sin død.

Fra de mange skrappe, bebrejdende og uforsonlige breve i 40erne til brevene de sidste 10 år er det interessant at følge, hvordan en mor og søn finder hinanden i et dejligt, kærligt forhold, men der er ingen tvivl om, at de begge havde måtte betale en høj pris for at nå det lykkelige resultat.

Det kan næsten ikke udtrykkes bedre og mere præcis, end det brev sønnen sendte sin mor, dateret 29. december 1966:

"Tante siger, at du stadigvæk er lige så pæn og stadigvæk en dame som altid - det glæder mig meget! - Ak, ja, jeg kunne have meget at tale med dig om, du troede aldrig, jeg kunne lide dig, men du troede forkert!" - Smukt sagt til sin 78 årige mor - ikke?

Men det fortæller os også, at de aldrig så hinanden i alle disse år, at hun aldrig tog mod invitationerne til at besøge ham i Sneslev - og at han tilsyneladende aldrig tog turen til Værløse.

Præcis hvor gammel Svend Dyhres mor blev, ved jeg ikke, men da halvbroderen Ole Jacobsen skrev til Steensberg i 1979, fortalte han, at hans mor levede endnu og var fyldt 91 år.

Jeg vil gerne slutte denne beretning om brevvekslingen mellem Svend Dyhre og hans mor med at gengive det sidste brev, han sendte sin mor, den 1. januar 1974 - 16 dage før sin død. Det er måske det smukkeste brev, han nogensinde har skrevet om sine medmennesker. Da han var alvorlig syg i jan. 1970, skrev han, at han ville være hård til det sidste. Det blev han heldigvis ikke.

Preben V. Andersen

Kære Mor!

Jeg siger dig mange tak for de 50 kr., som jeg modtog fredag den 28-12-73.

Og så vil jeg ønske dig et godt nytår. Ja - jeg har jo også mine besværligheder med alderen - men jeg er jo nok langt bedre stillet end dig, for jeg er jo aldrig alene, og Hanne ved jo ikke alt det gode, hun vil gøre mig.

Jeg kan ikke begribe, hvorfor i alverden hun har fattet en så stor omsorg og kærlighed for mig. Jeg lærte hende at kende i 11-12 års alderen, da hun og hendes far - som er en forhenværende gårdejer fra Snoldelevkanten - hjalp mig med arkæologiske udgravninger i Gisselfeld skovene. Som 15 årig kom hun her i huset som barnepige til min daværende pige Elses lille datter, fordi Else og hendes mand havde arbejde i København - det var i 1968. I 1971 rejste Else og manden og datteren, Pia, ned til Køgekanten, for at komme nærmere til deres arbejdspladser, og det var da fornuftigt. Hanne blev her alligevel, så nu bor vi her alene, og Hanne er her på sjette år.

Hanne er en klog og intelligent pige, men modstander af TV. Hun vil kun læse videnskabelige artikler. Hun arbejder også med arkæologiske udgravninger, og professor Axel Steensberg har godtaget hende både som graver og tegner.

Jeg kan jo ikke mere, men jeg kan lede hende på grund af min 25-30 årige specielle erfaring.

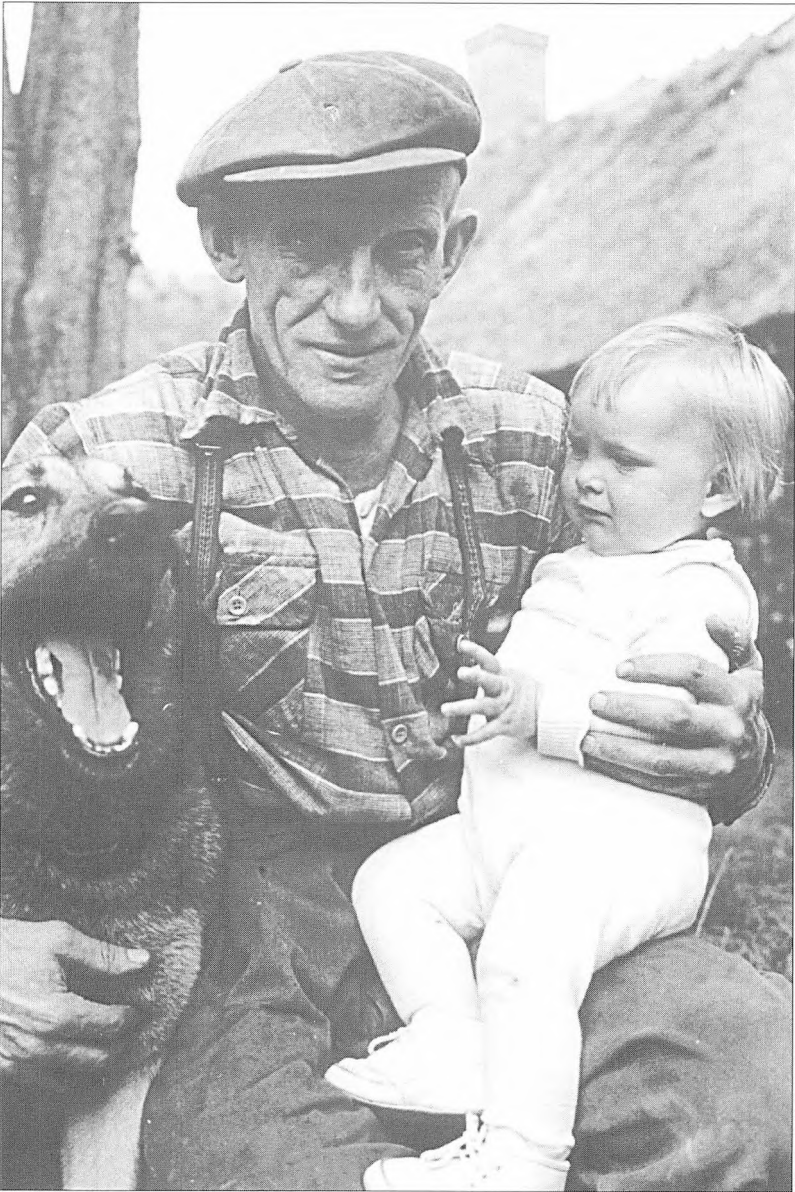
Hanne er ellers fra et godt og kærligt hjem, hvor der er et meget fasttømret familiesammenhold. De er 4 piger og en søn. Hanne er den ældste pige, hun bliver jo 21 år nu til april. Hanne og jeg var hos Hannes forældre både at holde juleaften og nytårsaften. Jeg er meget velkommen i det hjem, for nu har jeg jo snart kommet der i en halv snes år, og de kan se, at Hanne er glad og lykkelig og tilfreds med den tilværelse, hun har her hos mig. De ser også meget på, at ikke deres børn svigter deres hjem, og vi besøger dem altid mindst een

gang om ugen, som regel lørdag aften, og det er de meget glade ved. Men altså, jeg har det godt og bliver passet som en baron, bare du havde det lige så godt, og ikke var så meget alene. Nu til slut - mange tusinde tak og godt nytår og mange kærlige hilsener fra Hanne og mig Svend.

NB: Jeg skal senere sende dig et billede af Hanne i en arkæologisk udgravning.

Svend Dyhres mor som 18 årig (1906).

*Svend Dyhre med Elses datter Pia og schæferhunden "King".
(Omkring 1967 - Foto Henry Rasmussen, Fuglebjerg).*

Regnskab for Foreningen "Borupris Venner"

for perioden 1. november 1995 - 31. oktober 1996 (7. regnskabsår).

Driftsregnskab

Indtægter:		(1994-95)
Indgået kontingent	12.015,00	10.230,00
Modtagne tilskud	2.000,00	2.000,00
Renter	18,02	102,21
Salg af Nytårsgaver	930,00	0,00
Indtægter i alt	<u>14.963,02</u>	<u>12.332,21</u>
Udgifter:		
Nytårsgaven	11.250,00	8.750,00
Møder m.v.	224,00	407,50
Aktivitetmesse	697,90	0,00
Administration, porto, blanketter	1.658,50	1.991,75
Udgifter i alt	<u>13.830,40</u>	<u>11.149,25</u>
Årets overskud	<u>1.132,62</u>	<u>1.182,96</u>
	<u>14.963,02</u>	<u>12.332,21</u>

Status

Aktiver:

Girokonto	12.411,27	8.418,97
Bog BG Bank	3.016,08	6.395,76
Kontant	405,00	-115,00
I alt	<u>15.832,35</u>	<u>14.699,73</u>

Passiver:

Egenkapital pr. 1.11.1995	14.699,73	13.516,77
Årets resultat	1.132,62	1.182,96
Egenkapital pr. 31.10.1996	<u>15.832,35</u>	<u>14.699,73</u>

Arløse, den 13. november 1996
Bertel Hansen

Bestyrelsen for foreningen “BORUPRIS VENNER”

Formand:

Museumsinspektør J.L. Østergaard Christensen,
Holbæk Museum, 4300 Holbæk, Tlf. 53 43 23 53.

Næstformand:

Sparekassediretør Preben V. Andersen
Dalsgårdsvej 72, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 37 73

Fhv. borgmester Jens Chr. Pedersen

Dalsgårdsvej 10, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 34 87

Afdelingsleder Hans Jørgen Heegaard

Kyse Overdrevs Vej 7, Holløse, 4700 Næstved, Tlf. 53 75 00 25

Kasserer og sekretær:

Sekretariatschef Bertel Hansen

Skovhusvej 2, Arløse, 4262 Sandved, Tlf. 53 75 63 48.

Revisor:

Lærer Karen Bjerre

Haldagermaglevej 7, 4250 Fuglebjerg, Tlf. 55 45 33 65

Revisorsuppleant:

Mogens Clausen,

Hindholmvej 3, Kvislemark, 4262 Sandved, Tlf. 53 75 64 94.